

ARTIKELEN

Een roze of blauwe keuzebiografie?

Een onderzoek naar factoren die bijdragen aan de sekseparadox

*Cathy Theunissen, Liesbeth Woertman & Janneke van Mens-Verhulst**

Het raadsel van de sekseparadox

Jonge vrouwen zijn bezig met een inhaalslag. Meer vrouwen dan mannen studeren aan de universiteit, zij presteren beter en studeren binnen kortere tijd af (CBS, 2010). In 2006 haalde bijvoorbeeld 62 procent van alle studerende vrouwen aan Universiteit Utrecht na vier jaar hun bachelor diploma; van de studerende mannen was dat 44 procent. Gemiddeld zijn vrouwen van 25 tot 35 jaar al hoger opgeleid dan mannen van die leeftijd (CBS, 2010). Er tekent zich echter geen navenante inhaalslag af op de werkvloer. Dit noemt Pinker (2008) de sekseparadox. Nog steeds maken mannen vaker carrière na hun studie en blijft het aandeel vrouwen in hogere functies bedroevend laag. In de industrie is onder bestuurders en commissarissen slechts 5,7% vrouw. Van de hoogleraren was dat in 2006 slechts 10%; van universitair hoofddocenten 16,5%, universitair docenten 29% en promovendi bijna 40%. Nederland bevindt zich hiermee al jaren in de Europese achterhoede (ElroyCOM, 2010). Zullen de studerende vrouwen van nu dezelfde weg gaan als de vrouwen van 25 tot 35 jaar voor hen? En zo ja, waarom?

Van standaard- naar keuzebiografie

Tot de jaren '60 werd de levensloop van mannen en vrouwen grotendeels bepaald door vaste geslachtsrolpatronen: mannen vervulden de rol van kostwinner en vrouwen van verzorgster (van man, kinderen en huishouden). Onder invloed van modernisering, secularisering en individualisering, heeft die standaard levensloop plaats gemaakt voor de gedachte dat ieder mens (m/v) aan een eigen 'keuzebiografie' schrijft, in die zin dat hij of zij een eigen levenspad uitstippelt aan de hand van eigen unieke talenten, kansen en doelstellingen (Evenhuis, 2002). Daarbij zijn die keuzes doorgaans gebonden aan beperkingen die worden opgelegd door de culturele, sociale en economische context (Woertman & van Mens-Verhulst, 2010). In dat licht is het raadsel van de sekseparadox te herformuleren als de vraag welke elementen in die keuzebiografische processen ertoe leiden dat afgestudeerde vrouwen zich na verloop van tijd op een ander en maatschappelijk gezien minder succesrijk traject bevinden dan afgestudeerde mannen. In ons onderzoek hebben we ons geconcentreerd op drie mogelijke elementen in de

* C.I.L. Theunissen, MSc. (cathy1theunissen@hotmail.com) is werkzaam bij Rivierduinen, GGZ Rijnstreek. Prof.dr. E.M. Woertman, is verbonden aan de Universiteit Utrecht. Prof.dr. J. van Mens-Verhulst, was verbonden aan de Universiteit voor Humanistiek en Universiteit Utrecht.

opleidingsperiode voorafgaand aan het werk- en zorgtraject: de sociale rollen die studenten (m/v) vervullen, de waarden die zij onderschrijven en de inspirerende voorbeelden waarover zij beschikken.

Sociale rollen

Onder een sociale rol verstaan we het sociaal gedefinieerde gedragspatroon dat mensen geacht worden te vertonen als ze uit een bepaalde categorie afkomstig zijn en/of een bepaalde positie bekleden. Aan een rol kleven dus sociale verwachtingen, normen en gedragingen. Dit geldt ook voor sekserollen als vader, moeder, broer, zus, (klein)zoon en (klein)dochter of geliefde. In de afgelopen decennia zijn sekserollen echter geen lotsbestemming meer. Men kan er bijvoorbeeld voor kiezen niet te trouwen, of wel te trouwen maar geen kinderen te krijgen, of een tweemoedergezin te vormen. Sekserollen zijn een optie geworden naast andere rollen, zoals student of werknemer. Hierdoor zijn nieuwe, dynamische rolcombinaties mogelijk geworden waarin het gewicht en de invulling van de gecombineerde rollen in de loop van het leven kan variëren. Die rolcombinaties zijn te begrijpen als onderdelen van het keuzebiografisch proces; de combinaties die tijdens de opleidingsfase worden gemaakt als verkenningen voor de arbeid- en zorgfase daarna. Een indicatie van de (voorlopige) keuzes en de mate waarin die al of niet seksege-differentieerd zijn, is te vinden in de tijd die studenten in de afzonderlijke rollen investeren.

Waarden

Een keuzebiografie impliceert dat een levensloop niet alleen het resultaat is van voorgeschreven grenzen, ordeningen, regels en mogelijke rollen, maar ook van voorkeuren en prioriteiten die het individu zelf stelt en waarvoor het individu ook zelf verantwoordelijkheid draagt en behoort te dragen (Evenhuis, 2002). In die zin zijn waarden een belangrijk element in de studie-, werk- en privékeuzes die jongvolwassenen maken. Overigens is de keuzeruimte geen constante, maar kan zij onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen veranderen, bijvoorbeeld qua sekserollen en -arrangementen. Daarom is het interessant na te gaan welk belang de huidige studerende mannen en -vrouwen hechten aan hun rollen en welke waarden zij aanhangen.

Inspirerende voorbeelden

Studerende mannen en vrouwen kunnen in hun levenskeuzes worden beïnvloed door rolmodellen. Een rolmodel is te omschrijven als een persoon, veelal uit de directe omgeving, met bepaalde eigenschappen, kenmerken of kwaliteiten waaraan men zich kan spiegelen en wiens eigenschappen of kwaliteiten men over wil nemen (Bandura, 1977). Rolmodellen zijn waarschijnlijk niet sekseneutraal. Wohlford, Lochman en Barry (2004) hebben bijvoorbeeld aangetoond dat mensen sterker worden beïnvloed door rolmodellen van het eigen dan van het andere geslacht, omdat zij zich beter met hen kunnen identificeren. Voor de meeste studenten zijn ten minste twee omgevingen relevant, namelijk het gezin van herkomst en de universiteit. Inspirerende voorbeelden kunnen uit beide afkomstig zijn.

De studieperiode

De studieperiode gaat direct vooraf aan het arbeid- en zorgtraject van de volwassene. Tegenwoordig hebben studerende mannen en vrouwen in die periode potentieel veel keuzevrijheid - zowel in de sociale rollen die zij vervullen als in de waarden die zij koesteren. Tegelijkertijd leggen ze met deze keuzes hun toekomstige mogelijkheden, levenspatroon en levensstijl al gedeeltelijk vast (Elchardus & Smits, 2005; De Jong Gierveld, Liefbroer & Dourleijn, 2001; Woertman & van Mens-Verhulst 2010). Hieronder rapporteren we welke rolcombinaties, waarden en inspirerende voorbeelden tijdens de periode van de universitaire studie aanwezig zijn en of daarin aanwijzingen zijn te vinden voor latere sekseverschillen ("roze of blauw") in het arbeids- en zorgtraject. Maar eerst vatten we samen wat al bekend is over de sociale rollen en de studie- en werkgerelateerde waarden van universitaire studenten.

Sekseverschillen in keuzebiografische elementen?

Leergierige en gedisciplineerde vrouwen vinden hun studie belangrijk en presteren op dat gebied goed, maar zij kiezen geen paden die leiden tot de hoogste status of de meest winstgevende carrières. Ze beginnen sterk, maar moeten of willen stoppen naarmate ze verder komen. In hun verdere levensloop doen zij minder arbeidservaring op, omdat zij vaak (tijdelijk) stoppen bij de komst van kinderen en vervolgens in deeltijd gaan werken - wat een carrière in de weg staat (CBS-jaarboek, 2010). Deze feiten kunnen worden verklaard met de Human Capital-benadering, die loopbaanpaden beschouwt als het resultaat van rationele persoonlijke beslissingen om in menselijk kapitaal te investeren. Investerings zijn in dit verband bijvoorbeeld gevolgde studies, bedrijfsopleidingen, geografische mobiliteit; kortom loopbaangericht gedrag. De geconstateerde loopbaanverschillen tussen vrouwen en mannen zouden voortvloeien uit een rationele arbeidsdeling binnen het gezin, waarbij de man zijn investeringen vooral op een loopbaan richt en de vrouw meer op het gezin. Als vrouwen eenzelfde loopbaangerichte houding als mannen ontwikkelen, kunnen de verschillen in principe kleiner worden (Elchardus & Huisseune, 2000). Gemotiveerd door hun toekomstige gezinsverantwoordelijkheden nemen vrouwen vanwege de flexibeler werk tijden echter sneller dan mannen een baan met een lager salaris (Martinez, 2005). Vrouwen zouden met hun keuzes als het ware op het zogenoemde 'werk-familie conflict' anticiperen, dat wil zeggen dat zij meegaan in de opvatting dat het optimaal functioneren in de familierol het optimaal functioneren in de werkrol in de weg staat en andersom (van Vianen & Fischer, 2002). Deze verklaring voor de sekseverschillen in carrièreverloop veronderstelt een andere waardenpreferentie bij vrouwen en mannen en doet verwachten dat studerende vrouwen in de periode van jongvolwassenheid al meer zullen geven om familie- en vriendschapperelateerde rollen en traditionele gezinswaarden dan studerende mannen.

Er moeten echter andere factoren in het spel zijn, want tegenwoordig blijkt de zorg voor kinderen of gezin steeds minder vaak een reden voor vrouwen om niet

te willen werken (CBS, 2010). Bovendien is vastgesteld dat ook vrouwen zonder kinderen of kindwens de hogere functies minder gemakkelijk bereiken dan mannen (Pinker, 2008). Zo zouden sekseverschillen in carrièreambitie, succesbeleving en beschikbare rolmodellen een rol kunnen spelen. Eenmaal op de werkvloer, blijken mannen en vrouwen echter weinig te verschillen in ambitie. Wel doet zich een sekseverschil voor bij combineren van carrièreambitie en privéleven (gezin, sociaal leven, hobby's en uiterlijk): als werkdoelen ten koste gaan van privé, neemt het ambitieniveau bij vrouwen beduidend af (Visser, van Ommeren, Kerckhaert, Coenen & Engelen, 2009). Ook bestaan er sekseverschillen in werkmotivatie. Vrouwen worden gemiddeld eerder gemotiveerd door intrinsieke beloningen dan mannen. Interesse, de mogelijkheid om een bijdrage te leveren aan een vakgebied en de mogelijkheid om iets te betekenen in de echte wereld zijn voor hen sterkere drijfveren dan hogere salarissen, gegarandeerd werk en bonussen, terwijl laatstgenoemde elementen juist belangrijke bestanddelen van een carrière zijn (Pinker, 2008; van Vianen & Fischer, 2002). Hoe hoger het opleidingsniveau van een vrouw is, des te sterker is haar voorkeur voor intrinsieke beloningen en zelfbepaling op het werk (Pinker, 2008). Daarom is het waarschijnlijk dat studerende mannen en vrouwen wel zullen verschillen in hun carrière-oriëntatie maar niet zozeer in het belang dat zij aan zelfbepaling hechten. Wat betreft de succesbeleving is gebleken dat voor mannen 'maatschappelijk succes' en voor vrouwen 'uiterlijk' de belangrijkste maatstaf is (Woertman, 2003). Op grond van later onderzoek (Woertman, 2008; La Rocque en Cioe, 2010) is het aannemelijk dat studerende mannen anno 2010 nog steeds verschillen van studerende vrouwen in het belang dat zij aan uiterlijk hechten. Zoals eerder vermeld, worden mensen sterker beïnvloed door rolmodellen van het eigen geslacht, (Wohlford e.a., 2004). Dit verschil verwachten we ook bij de respondentengroep te vinden, al houden we rekening met een variatie per context (ouderlijk gezin respectievelijk studieomgeving).

Onderhavig onderzoek richt zich op studenten van beide seksen met de vraag of de eerdergenoemde keuzebiografische elementen seksneutraal of seksespecifiek moeten worden begrepen. Anders gezegd: verschillen studerende mannen en vrouwen in de sociale rollen die zij vervullen, de tijd die zij eraan besteden en het belang dat zij eraan hechten; in de waarden die zij hebben en het belang dat zij eraan hechten; en in de rolmodellen binnen gezin en studie die hen inspireren?

Op basis van voorgaande verkenning verwachten wij dat:

- er geen sekseverschil is in de vervulling van sociale rollen;
- studerende mannen meer tijd besteden en belang hechten aan de rol van werkende, in vergelijking met vrouwen;
- studerende vrouwen meer tijd besteden en belang hechten aan de rollen van de student, vriendin, partner en familielid, in vergelijking met mannen;
- studerende vrouwen 'gezinswaarden' en 'uiterlijk' belangrijker vinden;
- studerende mannen waarden als 'carrière' en 'werk' belangrijker vinden;
- er geen sekseverschil is voor de waarde 'zelfbepaling';

- studenten vooral inspirerende voorbeelden van hun eigen sekse rapporteren, zowel binnen hun studie als hun ouderlijk gezin.

Methoden

Participanten

Er waren 400 respondenten: 88 mannen en 312 vrouwen, afkomstig van dertien universiteiten. Hun leeftijd varieert van 18 tot 28 jaar; mannen gemiddeld 22 jaar, vrouwen 21,7 jaar. Twee vrouwen zijn uit de dataset verwijderd omdat zij 38 jaar waren en daardoor niet tot de doelgroep behoorden. Van de mannelijke respondenten identificeert 86% zich als midden- of hogere klasse (dat wil zeggen afkomstig uit een gezin met een gemiddeld of hoger inkomen; van de vrouwen 91%. Van de mannen is 90% heteroseksueel en heeft 49% een relatie; de percentages voor vrouwen zijn vrijwel gelijk: 92% en 54%. Ten tijde van het onderzoek was het merendeel van de mannen en vrouwen uitwonend: 78% respectievelijk 87%. Van de mannen volgde 62% een gammastudie (zoals psychologie, algemene sociale wetenschappen, antropologie, rechten), 29% een bètastudie (zoals geneeskunde, natuurkunde, scheikunde) en 9% een alfastudie (zoals taal en cultuurstudies, (kunst)geschiedenis). Voor de vrouwen waren deze percentages respectievelijk 79%, 14% en 7%. In totaal gaat het om 58% bachelorstudenten en 42% masterstudenten.

Procedure en meetinstrumenten

De respondenten werden geworven via het intranet van de Universiteit Utrecht en met de sneeuwbal methode via internet. Ze hebben een onlinevragenlijst ingevuld. Het eerste deel van de lijst verzamelde demografische gegevens (sekse, leeftijd, leefsituatie, seksuele voorkeur, klasse, etnische herkomst) en inspirerende voorbeelden. Eerst werd gevraagd: 'Heb je binnen je familie van herkomst een inspirerend voorbeeld?' Zo ja, dan kon men invullen om wie het ging (vader, moeder, broer of zus - jonger of ouder - of nog een ander persoon). Daarna werd gevraagd: 'Heb je een inspirerend voorbeeld binnen je studie?'. Zo ja, 'Is dit een jongere man, jongere vrouw, oudere man, oudere vrouw?' Het tweede deel inventariseerde welke rollen men vervulde (student, werkende, vriend(in), levenspartner, (klein)zoon/-dochter, broer/zuster), hoeveel uren per week men per rol besteedde en hoeveel belang men er aan hechtte. Het derde deel bestond uit vijf schalen: vier van de Sociaal-culturele Waardenoriëntaties betreffende zelfbepaling, traditionele gezinswaarden, arbeid als levensprioriteit en carrièrerichtheid (Felling, Peters, Schreuder, Eisinga & Scheepers, 1987) en één Appearance Orientation Scale (Brown, Cash & Milkulka, 1990). De Crohnbach's alpha's voor de gemeten waarden zijn: zelfbepaling .65, traditionele gezinswaarden .70, arbeid als levensprioriteit .70, carrièrerichtheid .89 en uiterlijk .84.

Statistische analyse

Met SPSS 17 zijn frequenties vastgesteld en analyses uitgevoerd. Sekseverschillen zijn getoetst met de T-toets voor waarden en rollen en met de Chikwadraat toets

Tabel 1. *Vervulling sociale rollen door studerende mannen (N=88) en vrouwen (N=300): het gemiddelde belang dat zij aan iedere rol hechten en de tijdsbesteding in uren per week*

Sociale rol	Mannen			Vrouwen			Significanties			
	N	%	Gemiddelde belang (M)	Uren per week	N	%	Gemiddelde belang (M)	Uren per week	M	Uren
Vriendschap	81	92	4.6	18.6	289	96	4.8	22.1	.029*	.084
Kind	84	96	4.0	8.6	299	96	4.4	17.7	.005**	.000**
Student(e)	88	100	4.1	29.6	300	100	4.3	28.5	.018*	.560
Levenspartner	42	48	4.2	25.4	140	45	4.3	32.1	.181	.164
Werkende	42	48	3.4	14.7	199	64	3.6	11.7	.299	.041*
Kleinkind	56	64	3.0	2.1	203	65	3.4	2.3	.033**	.174

Noot: 1-5 puntsschaal gebruikt, met 1 voor heel onbelangrijk en 5 voor heel belangrijk
* $p < .05$. ** $p < .01$

voor inspirerende voorbeelden. Gezien de kleine aantallen niet-gammastudenten was het niet mogelijk de sekseverschillen per studierichting te analyseren.

Resultaten

Sociale rollen

Tabel 1 rapporteert voor beide seksen de tijd en het belang die met de sociale rollen gemoeid zijn. Aan de universiteit studerende mannen en vrouwen blijken dezelfde sociale rollen te vervullen maar niet in dezelfde mate. Er is een significant verschil in de tijd die studerende mannen en vrouwen besteden aan hun werknemersrol (14,7 uur respectievelijk 11,7 uur per week) en aan hun kindrol (zonen 8,6 uur, dochters 17,7 uur). De seksen verschillen niet in het belang dat zij aan de verschillende rollen hechten, behalve waar het hun rol als 'levenspartner' en 'werkende' betreft.

Waardenoriëntaties

Uit Tabel 2 blijkt dat studenten en studentes weinig van elkaar verschillen qua waardenoriëntatie. Alleen voor de waarde 'uiterlijk' is het verschil significant. Beide seksen scoren het hoogst op 'traditionele gezinswaarden' en het laagst op 'carrière oriëntatie'.

Inspirerende voorbeelden

Tabel 3 laat zien dat binnen de gezinscontext significant meer studerende mannen dan vrouwen een vader als inspirerend voorbeeld rapporteren. Meer studerende vrouwen dan mannen rapporteren hun moeder als inspirerend voorbeeld. Anders dan zoons, blijken dochters ongeveer even vaak inspiratie aan de ouder

Tabel 2. *De gemiddelden en significante sekseverschillen in waardenoriëntatie en uiterlijke oriëntatie voor studerende mannen en vrouwen*

	Mannen		Vrouwen		Sign.
	M	SD	M	SD	P
Trad. gezinswaarden	3.68	.7	3.69	.7	.923
Zelfbepaling	3.58	.6	3.63	.5	.534
Uiterlijk	3.14	.7	3.65	.6	.000**
Werk primair	2.77	.9	2.58	.9	.078
Carrière oriëntatie	2.31	1.2	2.20	1	.442

a Felling et al. (1987)

b MBSRQ-AO, Brown, Cash & Mikulka (1990)

c 1-5 puntsschaal is gebruikt voor elke variabele, met 1 als minimum, 3 voor neutraal en 5 voor maximum.

d. * $p < .05$. ** $p < .01$

Tabel 3. *Inspirerende voorbeelden van studerende mannen (N=41) en vrouwen (N=196), binnen gezin en studie*

Inspirerend Voorbeeld	Mannen		Vrouwen		Significantie Sekseverschil P
	N	% ^a	N	% ^a	
Gezin:					
Vader	35	85	121	62	.004**
Moeder	16	39	118	60	.013*
Broer	7	17	33	17	.971
Zus	5	12	30	15	.61
Anders	1	2	22	11	.084
Studie:					
Oudere vrouw	3	8	65	45	.00**
Oudere man	27	73	38	26	.00**
Vrouw jongere/Eigen generatie	2	5	35	24	.011*
Man jongere/Eigen generatie	5	14	6	4	.034*

Noot: % = Percentage dat kiest voor inspirerend voorbeeld

* $p < .05$. ** $p < .01$

van de eigen en van de andere sekse te ontleen. Binnen de studiecontext rapporten zowel mannen als vrouwen overwegend inspirerende voorbeelden van hun eigen sekse, en dan vooral uit een oudere generatie

Discussie

Gekeken is naar sekseverschillen bij universitaire studenten in rollen, waarden en inspirerende figuren. De respondentengroep vormt weliswaar geen representatieve steekproef van de Nederlandse studentenpopulatie, maar lijkt qua 'niet-

meer-thuis-wonen', sociale klasse van de ouders, uren betaalde arbeid, en spreiding over studierichtingen sterk op de WO-groep voltijdsstudenten, als getypeerd in de Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2007 en de Statline-data 2009 van het CBS. De uitkomsten zijn daarom ten minste een indicatie van de sekseverschillen die wel - en niet - voorkomen onder studenten.

Rollen

Zoals verwacht vervullen studerende mannen en vrouwen dezelfde sociale rollen, ongeveer in dezelfde mate. De verwachting dat de seksen zouden verschillen in tijdsbesteding per rol is slechts gedeeltelijk bevestigd. Inderdaad besteden mannen meer tijd aan de werkkrol en minder aan de kindrol, maar hun totale aantal bestede uren per rol is onrealistisch hoog. Dit kan wijzen op een vertekening door (sociale) wenselijkheid. Als zodanig zouden de gerapporteerde uren eerder een indicatie van hun doelen zijn. Anders dan verwacht, is de werkkrol niet belangrijker voor studerende mannen dan voor vrouwen. Misschien is dit omdat de werkkrol voor studerende jongeren meestal 'slechts' een bijbaantje is en als zodanig niet tussen de seksen discrimineert. Tegen deze interpretatie pleit echter dat veel studenten (m/v) tegenwoordig bewust bezig zijn met 'cv-building' en daarom toekomstrelevante baantjes uitkiezen. Misschien is er geen verschil omdat studentes zich in deze levensfase nog niet door het mogelijke toekomstige werk-familie-conflict laten leiden. Uit een studie onder eerstejaars geneeskundestudenten in Nijmegen spreekt echter een ander beeld: desgevraagd kozen de vrouwen voor toekomstige specialisaties die goed met gezinsverplichtingen waren te combineren (Tongerren-Alers e.a., 2011). In ieder geval wijzen onze bevindingen er op dat zich tijdens de studieperiode wel een sekseverschil in arbeidservaring – dus menselijk kapitaal - aftekent, maar nog niet in werkmotivatie.

Waarden

Onverwacht is dat beide seksen dezelfde waarden het belangrijkste vinden, namelijk traditionele gezinswaarden, zelfbepaling en uiterlijk, al scoren vrouwen wel significant hoger op uiterlijk. Verrassend is vooral dat ook de mannelijke respondenten meer waarde hechten aan uiterlijk dan aan carrière of werk. Hun lage waardering voor werk en carrière is wel in tegenspraak met het aantal uren besteed aan hun werkkrol, maar sluit aan bij het mindere belang dat zij aan hun studie hechten. Misschien wordt hier een groep mannen met een minder traditioneel mannelijke oriëntatie op carrière en studie zichtbaar? Misschien is het ook een kwestie van studiecontext. Van Alst (2010) beschrijft bijvoorbeeld hoe aan de Radboud Universiteit studerende vrouwen zich op relaties met medestudenten richtten, in hun studie investeerden en gedisciplineerder werkten, terwijl de mannen eerder doelgericht dan relatiegericht te werk gingen, werden uitgedaagd door competitie met medestudenten, en een ongerichte leerstijl hadden. Voorstelbaar is dat onze respondenten enigszins afwijken van de seksestereotiepe voorkeuren rond werk en relaties, omdat ze zich vooral ophouden in studies met een oververtegenwoordiging aan vrouwen. Mannen kunnen daarin misschien een andere waardering voor werk ontwikkelen omdat zij de competitie van seksegenoten grotendeels missen, terwijl vrouwen daardoor juist de ruimte voelen het belang van

de werkrol te erkennen. Verder is het mogelijk dat pas een verandering optreedt in de waardenoriëntaties van mannen wanneer zij daadwerkelijk de werkrol innemen en dan door nieuwe invloeden tot een carrière worden gemotiveerd. Dit oppert Bembenutty (2009), als zij stelt dat mannen meer korte termijngericht zijn dan vrouwen. Zij zouden in hun studiefase nog niet zo bezig zijn met het toekomstperspectief van carrière maken, en werk dan dus nog niet als primaire levensbehoefte kwalificeren. Daarentegen zouden vrouwen meer lange termijngericht zijn waardoor een lage carrière waardering in de studiefase in hun geval wel voorspellende waarde zou hebben. Opvallend blijft dat onze vrouwelijke respondenten weliswaar veel belang hechten aan hun universitaire studie, maar geen carrièreambitie vertonen. Dit lijkt voor deze sekse op een mogelijke continuering van de sekseparadox te duiden.

Inspirators

Verwacht werd dat studerende jonge mannen en vrouwen vooral inspirerende voorbeelden van hun eigen sekse zouden rapporteren, maar in het ouderlijk gezin is dit alleen het geval voor de mannelijke respondenten. De vrouwelijke respondenten ontleen namelijk even vaak inspiratie aan hun vader als hun moeder. Wat die inspiratie inhoudt, vertellen onze onderzoeksresultaten niet. Uit onderzoek van E-quality (2008) is echter bekend dat vaders een belangrijke rol spelen bij het geëmancipeerd opvoeden van hun kinderen en dat de gezinsrollen van invloed zijn op de attitudes van jongeren. Wanneer beide ouders werken, zullen hun kinderen waarschijnlijk eerder geprikkeld worden ook te gaan werken. Uit onderzoek van Roest (2009) weten we bovendien dat kinderen (m/v) van hun vader vooral de denkbeelden over werkethiek overnemen en van hun moeder de ideeën over zelfbepaling. Dit kan mede verklaren waarom de mannen- en vrouwenstudenten niet significant verschillen in de waarde die zij aan werk en zelfbepaling hechten. De verwachtingen over de inspirerende functie van de eigen sekse zijn wel bewaarheid voor de universitaire context. Wellicht is de carrière-ambitie van studerende vrouwen lager omdat er maar weinig inspirerende vrouwen/moeders op topfuncties zijn en ze dus minder voorbeelden hebben om zich aan te spiegelen dan hun mannelijke studiegenoten. Dit vermoeden wordt versterkt door onderzoek van Buck en collega's (2008) dat aantoont dat vrouwen (en mannen) sneller geneigd zijn carrières te kiezen waarvoor rolmodellen in het carrièrepad beschikbaar zijn. Mogelijk verandert er daardoor tijdens de studie al wel iets in de houding van mannen, en niet in de houding van vrouwen.

Conclusie

Recent werd geconstateerd dat mannen nog steeds vaker in topfuncties terecht komen, hoewel ze qua studieprestaties achterblijven bij vrouwen. Ter verklaring van dit fenomeen worden zowel biologische, psychologische als sociale factoren aangedragen en samengebracht in een ontwikkelingsperspectief. In ons onderzoek zijn we uitgegaan van een keuzebiografisch perspectief, concentreerden we

ons op de periode van jongvolwassenheid, en analyseerden we de sekseverschillen en -overeenkomsten tussen universitaire studenten.

Geconfronteerd met vijf mogelijke waardengebieden, komen studenten van beide seksen overeen in de gebieden die zij het belangrijkste vinden (traditionele gezinsbanden, zelfbepaling en uiterlijk), al vinden de vrouwen hun uiterlijk nog belangrijker dan de mannen. Voor beide seksen blijken de werk- en carrièregerelateerde waarden het minst belangrijk. Deze uitkomst is verrassend, enerzijds omdat zij in strijd is met het hoge belang dat de studerende vrouwen aan hun studie hechten; anderzijds omdat zij ingaat tegen de bestaande stereotypen over mannen, werk, carrière en hun successen. Qua arbeidsmotivatie blijkt er evenmin een sekseverschil te bestaan in deze levensfase. In hun dagelijks leven vervullen de studerende mannen en vrouwen dezelfde rollen en hechten zij ongeveer evenveel waarde aan de rollen die vanuit hun toekomstperspectief de belangrijkste zijn: levenspartner en werkende, met levenspartner op de eerste plaats. In de tijd die ze aan de verschillende rollen besteden, is er wel een seksegerelateerd verschil: de studerende mannen werken significant meer terwijl de studerende vrouwen meer tijd besteden aan hun kindrol. Dit impliceert tevens een sekseverschil in de opbouw van 'menselijk kapitaal'.

In de inspirerende voorbeelden die studerende mannen en vrouwen ervaren, manifesteert zich in de universitaire context een belangrijk sekseverschil. Weliswaar oriënteren beide groepen zich vooral op voorbeelden van hun eigen geslacht en uit de oudere generatie, maar in dit verband dringt zich onmiddellijk het praktische verschil in beschikbare voorbeelden op. Anno 2011 zijn vrouwen met topfuncties aan de universiteit immers nog steeds dun gezaaid. Dat wil zeggen dat de studieomgeving voor jongvolwassen vrouwen in deze levensfase minder stimulanen bevat tot het betreden van een carrièrepad dan voor jongvolwassen mannen.

Deze armoede aan voorbeelden zou wel eens een belangrijke invloedsfactor kunnen zijn in het roze of blauw kleuren van hun keuzebiografie. Dit laat onverlet dat ook andere factoren een rol kunnen spelen: tijdens de studie onder andere het verschil in korte versus lange termijngericht denken; in de transitie van studie naar werk seksestereotypering, en arbeidsmarktdiscriminatie. Denk bijvoorbeeld aan de beeldvorming dat mannen competentere zijn op de arbeidsmarkt dan vrouwen - waardoor ze vaak al een streepje voor hebben met solliciteren - en dat vrouwen gezinsgericht zijn waardoor hun loopbaanengagement minder serieus te nemen zou zijn. Ook een mannelijke bedrijfscultuur draagt bij aan uitsluiting van vrouwen (Elchardus & Huysseune, 2000).

Het zou al met al interessant zijn, met prospectief onderzoek na te gaan of de levenspaden van huidige studentengroepen het traditioneel sekse-specifieke karakter blijven vertonen of dat zich daarin toch verschuivingen voordoen en de sekseparadox geleidelijk verdwijnt.

Referenties

- Alst, van, J. (2010) Zicht op sekseverschillen in studiesucces. Een verkenning met aanbevelingen voor de Radboud Universiteit. URL: <http://www.ru.nl/iowo/actueel/vmn/recent/zicht/> [2011, 15 januari].
- Bandura, A. (1977) *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Bembenutty, H. (2009) Academic delay of gratification, self-regulation of learning, gender differences, and expectancy-value. *Personality and Individual Differences*, 46-3, 347-352.
- Brown, T.A., Cash, T.F., & Mikulka, P.J. (1990) Attitudinal body image assessment: Factor analysis of the Body Self-Relations Questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 55, 135-144.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2010) *Jaarboek onderwijs in cijfers 2009*. OBT bv, Den Haag: ISBN: 978-90-357-1519-6.
- Elchardus, M., & Huysseune, M. (2000) *Drukte, werk en liefde. Loopbaan en gezin in het Leven van universitair gediplomeerde veertigers*. Brussel: VUBpress.
- Elchardus, M., & Smits, W. (2005) *De levensloop van jongvolwassenen*. Onderzoeksgroep TOR, Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.
- ElroyCOM (2010) Vrouwen in de wetenschap: de feiten. URL: <http://www.elroycom.nl/wp-content/uploads/2010/01/Vrouwen-in-de-wetenschap-de-feiten.pdf> [2011, 28 december].
- E-quality (2008) *Mans genoeg voor emancipatie*. URL: <http://www.e-quality.nl/e-quality/pagina.asp?pagkey=66846&> [2011, 6 januari].
- Evenhuis, C.H.S. (2002) *Levensloopbewust beleid in de steigers. Analyse ten behoeve van een integrale beleidsvisie*. SZW, Den Haag.
- La Rocque, C.L., & Cioe, J. (2010) An Evaluation of the Relationship between Body Image and Sexual Avoidance. *Journal of sex research*, 47, 1-12.
- Jong Gierveld, de, J., Liefbroer, A.C., & Dourleijn, E. (2001) Je bent jong en je wilt wat Patronen van uit huis gaan in 16 Europese landen en in de USA. *Bevolking en Gezin*, 30-1, 77-100.
- Martinez, S. (2005) Women's intrinsic and extrinsic motivations for working. In: Schneider, B., & Waite, L.J. (2005) *Being together, working apart: Dual-career families and the work-life balance*. Cambridge University Press, 81.
- Pinker, S. (2008) *De sekseparadox. Mannen, vrouwen en hun kansen op succes*. Olympus (2^e druk).
- Roest, A. (2009) *Values Similarities and Transmissions among Family Members* (Thesis). Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Studentenmonitor 2009. URL: http://www.studentenmonitor.nl/welkom.php?action=start_rapporten&cat=514&showCat=51 [2012, 20 januari].
- Tongeren-Alers, van, M., Esch, van, M., Verdonk, P., Johansson, E., Hamberg, E., & Lagro-Janssen, T. (2011) Are new medical students' specialty preferences gendered? Related motivational factors at a Dutch medical school. *Teaching and Learning in Medicine*. 23-3, 263-268.
- Vianen, van, A.E.M., & Fischer, A.H. (2002) Illuminating the glass ceiling: The role of organizational culture preferences. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 75, 315-337.
- Visser, de, S.M., Ommeren, van, C.M., Kerckhaert, A., Coenen, L., & Engelen, M.W.H. (2009) Gezocht: ambitie m/v. Ambitie en (deeltijd)werk bij mannen en vrouwen. *Research voor Beleid*. URL: <http://www.research.nl/Publication.aspx?publication=765647537> [2011, 28 december].

- Woertman, L. (2003) *Moeders Mooiste. De schone schijn van het uiterlijk*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Woertman, L., & Brink, van den, F. (2008) Tevreden met het uiterlijk, maar de perfectie lokt. *Psychologie & Gezondheid*, 36-5, 262-271.
- Woertman, L., & Mens-Verhulst van, J. (2010) Lief, mooi en autonoom. Jongvolwassen vrouwen en hun keuzebiografie. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 13-2, 25-38.
- Wohlford, K.E., Lochman, J.E., & Barry, T.D. (2004) The Relation between Chosen Role Models and the Self-Esteem of Men and Women. *Sex Roles*, 50-7/8, 575-582.